

SYSTEMY BEZPIECZEŃSTWA

WYMIAR
LOKALNY I PAŃSTWOWY

REDAKCJA

ARTUR GRUSZCZAK
PIOTR BAJOR

SYSTEMY BEZPIECZEŃSTWA

SOCIETAS

seria pod redakcją
BOGDANA SZLACHTY

131

SYSTEMY BEZPIECZEŃSTWA

**WYMIAR
LOKALNY I PAŃSTWOWY**

**REDAKCJA
ARTUR GRUSZCZAK
PIOTR BAJOR**

© Copyright by individual authors, 2020

 Artur Gruszczyk, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

 artur.gruszczyk@uj.edu.pl

 Piotr Bajor, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

 piotr.bajor@uj.edu.pl

Recenzent

dr hab. Marcin Lason, prof. Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Redakcja tekstów w języku polskim

Weronika Werewka

Redakcja tekstów w języku angielskim

Dariusz Rossowski

Projekt okładki

Marta Jaszczyk

Publikacja dofinansowana przez Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych
Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN 978-83-8138-366-0 (druk)

ISBN 978-83-8138-367-7 (on-line, pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788381383677>

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87

e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:

<https://akademicka.com.pl>

Spis treści

Wstęp	7
DOMINIK SIEKLICKI	
Służba Ochrony Państwa – nowa instytucja w systemie bezpieczeństwa RP.....	11
JACEK WODNICKI	
Transformacja Sił Zbrojnych RP w okresie przynależności do Sojuszu Północnoatlantyckiego	27
GRZEGORZ KASPROWICZ, WOJCIECH M. ZABOŁOTNY, KRZYSZTOF POŹNIAK, AGATA TYBURSKA, JAROSŁAW STRUNIAWSKI	
Commanding a police operation with a Mobile Distribution Point of ICT Infrastructure	43
BARTOSZ A. CZERNICKI	
Polska Policja jako uczestnik międzynarodowej wymiany informacji kryminalnych – analiza wybranych współczesnych rozwiązań i stopnia ich wykorzystania	55
ANDRZEJ DRZEWIECKI	
Edukacja obronna w systemie bezpieczeństwa państwa	71
DOMINIK JURCZAK	
Komunikacja taktyczna jako skuteczne narzędzie do zapewniania bezpieczeństwa członków zbiorowości	81
MAŁGORZATA KOCHAŃSKA	
Monitoring wizyjny a bezpieczeństwo w szkołach i placówkach szkolno-wychowawczych	93
MACIEJ SZCZUROWSKI	
Bezpieczeństwo społeczności lokalnych a mit bezpiecznego państwa jako zjawiska kulturowe	105
MARCIN KOCZAN	
Polityka energetyczna Polski do 2040 roku – przejaw realizmu czy <i>wishful thinking</i> ?	117
RAFAŁ MIERNIK	
Bezpieczeństwo społeczne jako element warunkujący bezpieczeństwo państwa.....	133
MARTYNA OSTROWSKA	
Bezpieczeństwo ruchu drogowego jako przedmiot badań naukowych.....	151

PIOTR BOGDALSKI

Obszary, obiekty i urzędnienia ważne dla bezpieczeństwa państwa – propozycja modyfikacji systemu obowiązkowej ochrony w zakresie podmiotu wykonującego czynności ochronne	163
---	-----

SABINA OLSZYK

Zadania podmiotów cywilnych w zakresie dyplomacji obronnej. Przykład polskich think tanków.....	187
--	-----

PAWEŁ SZMITKOWSKI

Bezpieczeństwo osób z niepełnosprawnościami w kontekście funkcjonowania systemu zarządzania kryzysowego w Polsce	203
---	-----

JAKUB ADAMKIEWICZ, LUIZA TRZCIŃSKA

Organizacje pozarządowe w systemie obronnym Polski	217
--	-----

O autorach.....	235
-----------------	-----

Indeks osobowy	239
----------------------	-----

Jakub Adamkiewicz

Wojskowa Akademia Techniczna w Warszawie

Luiza Trzcińska

Wojskowa Akademia Techniczna w Warszawie

Organizacje pozarządowe w systemie obronnym Polski

ABSTRACT: The chapter deals with the topic of pro-defense organizations in Poland. This issue is presented in the context of the perception of the rightful place of these entities in the defense system, which was checked based on their opinions and opinions of representatives of public institutions, in particular local government. The interview was preceded by an attempt to classify pro-defense organizations.

KEYWORDS: pro-defense organizations, Polish defense system

Wstęp

Systemy obronne państw stanowią złożone układy powiązań między licznymi podmiotami, które na różnych płaszczyznach oddziaływania przyczyniają się do kreowania sytuacji możliwie bliskiej stanu bezpieczeństwa. Jedną z takowych przestrzeni stanowi wymiar społeczny – największy, bo obejmujący ogół populacji danego kraju, z wyłączeniem wyspecjalizowanych organów administracji publicznej, służb i sił zbrojnych. Ludność cywilna stanowi ważny element systemu obronności, który na różne sposoby uzupełnia

potencjał ochronny państwa w zakresie zwalczania zagrożeń tak zewnętrznych, jak i wewnętrznych. W obrębie zaś tej zbiorowości wykształcają się szczególne układy sformalizowanych relacji społecznych zorientowanych na sprawy obrony narodowej. Przyjmują one formę specyficznych organizacji pozarządowych, od kilku lat określanych mianem proobronnych. Nazwa ta nastrocza niemałych problemów interpretacyjnych. Pojawiają się bowiem różne próby zdefiniowania tejże formuły stowarzyszeń. Wciąż trudno o kategoryzację tych podmiotów czy nawet precyzyjne stwierdzenie, kiedy poszczególne związki są w istocie „proobronne”. Przyjmując jednak jakąś definicję (w ramach niniejszego tekstu podana zostanie później), możliwym staje się dokonanie próby ich skatalogowania i wskazania cech charakterystycznych. Zależnie od uznanego wyjaśnienia można określić ich zróżnicowanie w kontekście skali oddziaływania i zasięgu bądź zakresu podejmowanej działalności, które wydają się skorelowane z wielkością oraz charakterem tychże organizacji. Ze względu na społeczny charakter owych podmiotów podstawowymi jednostkami administracji państwowej powołanymi do współpracy z nimi są samorządy terytorialne. W ramach niniejszego wywodu dokonana zostanie próba wskazania przeszkód organizacyjnych napotykanych przez organizacje proobronne w kontekście ich nieokreślonego miejsca w systemie obronnym Polski. Dokonane zostanie to przede wszystkim za pomocą opinii przedstawicieli samorządu terytorialnego oraz samych tychże organizacji.

Trzon dla poniższych rozważań stanowi przegląd krajowej literatury, pogłębiony o wyniki badań dwóch przeprowadzonych w 2018 roku projektów badawczych w Wydziale Logistyki Wojskowej Akademii Technicznej. Oba programy obejmowały badania ilościowe (kierowane do wybranych grup respondentów) wspierane wywiadaniami eksperckimi. Pierwszy o tytule „Rola organizacji proobronnych w kształtowaniu obronności państwa”, kierowany przez Luizę Trzcńską, obejmował w swym zakresie *stricte* różne aspekty działalności tychże organizacji oraz ich współpracy z samorządami. W badaniu wzięło udział 195 ankietowanych, spośród których 74,2% stanowili członkowie różnego rodzaju organizacji określających się jako proobronne czy paramilitarne. Drugi program pt. „Komponent cywilny w systemie obronnym Polski. Ujęcie społeczne w wymiarze lokalnym”, prowadzony przez Jakuba Adamkiewicza miał na celu określenie szerszego kontekstu społecznego wymiaru obronności, opartego wszelako na instytucjach samorządu terytorialnego. Sondaż przeprowadzony na terenie województwa mazowieckiego obejmował przedstawicieli 83 wydziałów ds. bezpieczeństwa i obronności gmin oraz powiatów. Pośród zagadnień podejmowanych w ramach projektu uwzględniono również sprawy dotyczące funkcjonowania organizacji proobronnych w relacji do systemu obronnego naszego państwa. Niniejszy tekst stanowi kompilację częściowych wyników obu projektów badawczych.

Krótką systematyka organizacji proobronnych

Pojęcie organizacji proobronnych obejmuje szeroki zakres tematyczny. Źródła tego terminu należy szukać w pojęciu organizacji społecznych obronnych, które zostało wyjaśnione w *Leksykonie wiedzy wojskowej* jako „typ zrzeszeń, stowarzyszeń, związków, organizacji środowiskowych, które w swych programach uwzględniają przysposobienie ludności do obrony kraju”¹. Definicja ta przedstawia mnogość form działalności społecznej, które mogą zostać sklasyfikowane jako organizacje działające na rzecz obronności i bezpieczeństwa. Z raportu *Koncepcja Obrony Terytorialnej w Polsce* dowiadujemy się, że

[...] do organizacji proobronnych można zakwalifikować te stowarzyszenia i związki, które w swoich programach funkcjonowania w szerokim zakresie uwzględniają tematykę wychowania patriotyczno-obywatelskiego oraz problematykę tzw. „przysposobienia wojskowego” – czyli przygotowania członków (zróżnicowanych wiekowo) do wykonywania zadań realizowanych przez struktury Obrony Cywilnej oraz Obrony Terytorialnej, a także wstępne przygotowanie młodzieży do służby w jednostkach zawodowych SZ RP².

Wynika to z faktu, iż organizacje proobronne odgrywają istotną rolę w kształtowaniu zachowań patriotycznych czy w kształtowaniu świadomości obronnej. Wiele spośród organizacji w swoich statutach w sposób pośredni lub bezpośredni odwołuje się do określeń z przytoczonej definicji.

Ze statutu stowarzyszenia Fideles et Instructi Armis – Wierni w Gotowości pod Bronią możemy dowiedzieć się, że: „Celem stowarzyszenia jest: działanie na rzecz niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej i jej umacniania [...] podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej”³. Stowarzyszenie to zatem odpowiada założeniom przyjętym w definicji z *Koncepcji Obrony Terytorialnej*. Czy organizacją proobronną można natomiast nazwać Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej? W swoim statucie ZHR podkreśla, iż: „Celem Związku jest: 1. wychowanie człowieka metodą harcerską: [...] do świadomej postawy obywatelskiej w poczuciu współodpowiedzialności za losy własnej rodziny, narodu i państwa polskiego”⁴. Odwołując się do zapisów statutowych, Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej można m.in. umiejscowić w grupie

¹ *Organizacje społeczne obronne*, [w:] *Leksykon wiedzy wojskowej*, red. M. Laprus, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1979, s. 289.

² M. Paszyn, M. Kordowski, W. Zalewski, *Koncepcja Obrony Terytorialnej RP*, Warszawa 2016, s. 32.

³ FIA, *Statut stowarzyszenia*, art. 7, [on-line:] <https://fia.com.pl/statut-stowarzyszenia-fia> – 15 V 2020.

⁴ *Statut ZHR uchwalony przez I Walny Zjazd w dniach 1-2 kwietnia 1989 r.*, § 5, [on-line:] https://www.zhr.pl/wp-content/uploads/2020/03/ZHR_statut_2018.pdf – 15 V 2020.

organizacji wychowawczych, które zaliczane są do organizacji proobronnych. Jako przykład organizacji proobronnych często przytaczana jest także Ochotnicza Straż Pożarna, umiejscowiona wśród organizacji ratowniczych, które z kolei uważane są za jedną z najliczniejszych grup organizacji proobronnych. *Statut Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej* jako cele Związku podaje m.in.: „[...] działanie na rzecz ochrony życia, zdrowia, mienia i środowiska przed pożarami, klęskami żywiołowymi i zagrożeniami ekologicznymi lub innymi miejscowymi zagrożeniami”⁵. Powyższe przykłady obrazują wspomniany wyżej szeroki zakres definicyjny organizacji proobronnych, a jest to zaledwie kilka przykładów. Równie dużym wyzwaniem jest systematyka ich podziału.

Obecnie nie ma jednej, podstawowej systematyki podziału organizacji proobronnych. Autorzy raportu *Organizacje proobronne w systemie bezpieczeństwa państwa. Charakterystyki wybranych armii państw europejskich na tle armii polskiej* przyjęli następujący podział:

- ratownicze – organizacje społeczne prowadzące działalność ratunkową, zapobiegając skutkom klęsk żywiołowych, ekologicznych, prowadzą szkolenia z zakresu ratownictwa, pierwszej pomocy oraz specjalistyczne; wiele z nich współpracuje z Krajowym Systemem Ratowniczo-Gaśniczym;
- edukacyjno-kulturalno-wychowawczo-sportowe – największa, a zarazem najbardziej różnorodna grupa organizacji, których działalność w dużej mierze adresowana jest do młodzieży; ich działania koncentrują się na wychowywaniu patriotycznym, obywatelskim, nierzadko również w duchu wartości chrześcijańskich, propagowaniu wiedzy obronnej, historycznej, tradycji oręża polskiego, kultury polskiej, szacunku dla kombatanów, zdrowego trybu życia, rozwoju tęczy fizycznej oraz strzelectwa; są to przykładowo harcerze, grupy rekonstrukcyjne, kluby strzeleckie, kolekcjonerskie, sportowe, kulturalne, edukacyjne, organizacje szkolące specjalistów z wąskich dziedzin, np. lotników, skoczków, kandydatów na komandosów;
- byłych wojskowych i kombatanów – zrzeszają weteranów, byłych żołnierzy, inwalidów, rezerwistów, którzy stanowią trzon tych organizacji; czasami należą do nich rodziny wojskowych, często współpracują oni z jednostkami Wojska Polskiego, miejscowymi społecznościami, uczelniami, młodzieżą; działają na rzecz kultywowania tradycji wojskowych (np. danej jednostki), jak również prowadzą szkolenia militarne, promują dobry wizerunek Wojska Polskiego oraz wspierają rodziny, których członkowie zginęli lub zostali trwale okaleczeni podczas służby wojskowej;

⁵ *Statut Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej*, § 8, [on-line:] <http://www.zosprp.pl/files/prawo/ZOSP.Statut2016.scan.pdf> – 15 V 2020.

- paramilitarne – działanie oraz struktura wzorowana jest na wojskowej, posiadają wewnętrzną hierarchię dowodzenia oraz stopnie, kładą duży nacisk na szkolenie wojskowe; można do nich zaliczyć często współpracujące z nimi stowarzyszenia zajmujące się szkoleniem militarnym, lecz nieposiadające struktury oraz hierarchii dowodzenia; organizacje te nie wchodzi w skład wojska, ale nieraz z nim współpracują; czasami członkowie danych grup dążą do indywidualnego uzyskiwania pozwoleń na broń w celu ułatwienia szkoleń strzeleckich⁶.

Nieco inny podział przedstawia Aleksandra Skrabacz, według której możemy wyróżnić:

- organizacje młodzieżowe;
- organizacje o charakterze paramilitarnym;
- organizacje byłych żołnierzy zawodowych i żołnierzy rezerwy;
- organizacje kombatanckie;
- organizacje środowiskowe, regionalne, twórcze⁷.

Autorka przedstawia także klasyfikację pod względem przedmiotowym:

- stowarzyszenia, których przedmiotem jest ogólnie biorąc sport [...];
- stowarzyszenia, których przedmiotem działania jest bezpieczeństwo powszechne [...];
- stowarzyszenia, których przedmiotem działania jest stałe utrzymywanie rezerw mobilizacyjnych oraz przygotowanie przedpoborowych do przyszłej służby wojskowej [...];
- stowarzyszenia, których przedmiotem działania jest propagowanie i krzewienie problematyki obronnej [...];
- stowarzyszenia, których przedmiotem działania jest kultywowanie tradycji oręża polskiego, sprawy kombatanckie, pamięć o miejscach walk zbrojnych [...]⁸.

Piotr Socha zaproponował natomiast podział tych organizacji na społeczne organizacje proobronne oraz organizacje paramilitarne. Zaliczył do pierwszych „organizacje młodzieżowe (PCK); organizacje kombatanckie; specjalistyczne zrzeszające młodzież i dorosłych wykonujących nietypowe sporty, hobby itp. (związek spadochroniarzy,

⁶ P. Soloch, P. Żurawski vel Grajewski, Ł. Dryblak, *Organizacje proobronne w systemie bezpieczeństwa państwa. Charakterystyki wybranych armii państw europejskich na tle armii polskiej*, Instytut Sobieskiego, Warszawa 2015, s. 11.

⁷ A. Skrabacz, *Organizacje proobronne, w tym paramilitarne, w systemie bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy, Bezpieczeństwo Polski*, t. 3: *Organizacje paramilitarne we współczesnym świecie*, red. A. Szwed-Walczak, Ł. Lewkowicz, Ł. Jędrzejewski, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016, s. 82.

⁸ *Ibidem*, s. 83.

związek krótkofalowców)⁹. W przypadku drugiej grupy wylaniającej się w ramach zaproponowanego podziału wyróżnił „Związki Strzeleckie; grupy rekonstrukcyjne; grupy ASG; ZHP; ZHR i wiele innych. Jednak są to tylko organizacje pozarządowe, a istnieją również formacje, instytucje rządowe paramilitarne, które formalnie nie wchodzą w skład wojska, są to: Straż Graniczna, Straż Ochrony Kolei, Policja, Straż Leśna¹⁰ i inne.

Organizacje proobronne o sobie – o roli w systemie obronnym RP

Jak wspomniano we *Wstępie*, organizacje proobronne mogą być wsparciem dla systemu bezpieczeństwa narodowego oraz systemu obronnego, zwłaszcza w wymiarze lokalnym. W szczególności zdają się być predystynowane do pomocy podczas klęsk żywiołowych czy stanów zagrożenia państwa, a w ostateczności nawet konfliktów zbrojnych. Największą nadzieję należy pokładać we współpracy organizacji pozarządowych z samorządem terytorialnym. Na doskonale sobie znanym terenie organizacje te są w stanie działać skutecznie i szybko. Współpraca z samorządem oraz z siłami zbrojnymi powinna stanowić zatem trzon działalności organizacji proobronnych czy paramilitarnych. W ramach projektu badawczego „Rola organizacji proobronnych w kształtowaniu obronności państwa” podjęto próbę określenia, jak w tym kontekście oceniają siebie przedstawiciele tych podmiotów oraz jakie są ich oczekiwania wobec organów i instytucji państwa polskiego.

Jednym z podstawowych problemów było określenie, czy działalność wspomnianych organizacji jest chwilowym trendem lub modą. Jak przedstawiają badania (wykres 1), 47,2% ankietowanych uważa, że nie jest to trend. Szacuje się, że w Polsce działa obecnie około 130 organizacji o charakterze proobronnym. Z czego w roku 2017 certyfikowanych organizacji pozarządowych o charakterze proobronnym, które uzyskały w 2017 roku certyfikat pt. „Paszport do współpracy pododdziałów organizacji proobronnych z jednostkami wojskowymi sił zbrojnych RP”, było zaledwie 23¹¹. Faktyczny stan ilościowy działających podmiotów jest jednak trudny do określenia. Wynika to z braku rzetelnie prowadzonych rejestrów stowarzyszeń proobronnych, z których „żywot” jest

⁹ P. Socha, *Rola organizacji paramilitarnych w systemie obronnym kraju*, [on-line:] <http://sjs-siedlce.pl/artykuly/inne/rola-organizacji-paramilitarnych-w-systemie-obronnym-kraju> – 5 I 2020.

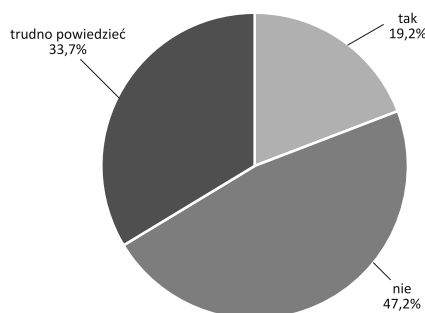
¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Wykaz certyfikowanych organizacji pozarządowych o charakterze proobronnym*, 28.08.2018 r., [on-line:] <https://dane.gov.pl/dataset/1186/resource/216/table> – 15 I 2020.

często bardzo krótki. Nawet w trakcie przeprowadzania badań okazało się, że wiele spośród zarejestrowanych organizacji zakończyło swoją działalność zaledwie po kilku miesiącach.

Wykres 1. Ocena przynależności do organizacji proobronnych

Czy uważa Pan/Pani, że przynależność do tego typu organizacji jest chwilowym trendem/modą?

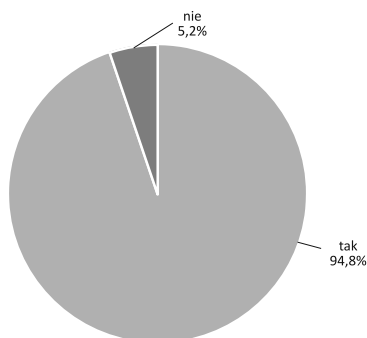
Opracowanie własne na podstawie badań „Rola organizacji proobronnych w kształtowaniu obronności państwa”; kierownik badań: Luiza Trzcińska.

Jednym z podstawowych problemów, z jakimi muszą się zmierzyć działające organizacje, jest ich finansowanie. Część spośród nich utrzymuje się zaledwie ze składek członkowskich, co jest niewystarczające względem ich potrzeb. Dlatego zapewne 94,8% respondentów odpowiedziało na poniższe pytanie twierdząco (wykres 2). Jak jest jednak w rzeczywistości? Czy faktycznie organizacje te nie mają wsparcia z budżetu państwa? Według danych dostępnych na stronie BIP Ministerstwa Obrony Narodowej w 2018 roku ogłoszonych było 12 konkursów, których celem było wspieranie organizacji działających na rzecz bezpieczeństwa i obronności. Konkursy dotyczyły m.in.: upowszechniania tradycji narodowej, szerzenia wiedzy historycznej, wsparcia kombatantów, pielęgnowania polskości czy rozwoju świadomości narodowej¹².

¹² *Zakończone postępowania – rok: 2018*, [on-line:] <http://archiwum2019-bip.mon.gov.pl/ogloszenia/otwarte-konkursy-ofert/zakonczone-postepowania-102548/2018> – 15 I 2020.

Wykres 2. Ocena dotycząca wspierania organizacji proobronnych z budżetu państwa

Czy organizacje proobronne powinny być wspierane finansowo z budżetu państwa?

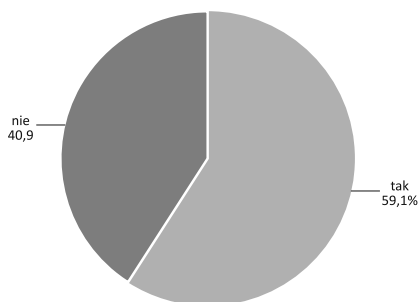

Opracowanie własne na podstawie badań „Rola organizacji proobronnych w kształtowaniu obronności państwa”; kierownik badań: Luiza Trzcińska.

Jednocześnie zaledwie 59,1% uważa, że program szkoleń organizacji powinien być konsultowany z rządem (wykres 3). Należałoby zadać pytania: z czego to wynika? Czego się obawiają? Chcą wsparcia z budżetu państwa, zachowując dowolność działań. Przykłady z innych państw pokazują jednak, że najbardziej efektywne są organizacje, które współpracują z rządem.

Wykres 3. Ocena dotycząca konsultacji programu szkoleń organizacji proobronnych z rządem

Czy program szkoleń organizacji proobronnych powinien być konsultowany z rządem?

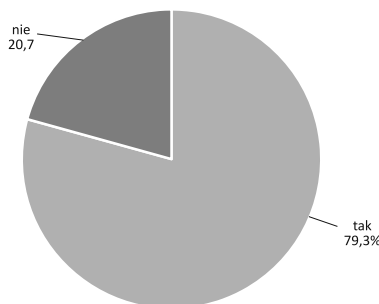

Opracowanie własne na podstawie badań „Rola organizacji proobronnych w kształtowaniu obronności państwa”; kierownik badań: Luiza Trzcińska.

Ponad 20% ankieterów uważa, że powinna działać komórka organizacyjna, która sprawowałaby funkcję kontrolną (wykres 4). Próbą scalenia organizacji wokół jednej instytucji było stworzenie w 2014 roku Federacji Organizacji Proobronnych. Nie przetrwała ona jednak próby czasu i po szumnych początkach jej działalność została zakończona 30 czerwca 2017 roku. Obecnie działa natomiast Biuro do Spraw Proobronnych funkcjonujące przy Ministerstwie Obrony Narodowej. Z raportu Najwyższej Izby Kontroli¹³ wynika niestety, że nie spełnia ono swoich podstawowych zadań.

Wykres 4. Ocena dotycząca powołania komórki sprawującej funkcję kontrolną działania organizacji proobronnych

Czy powinna zostać powołana komórka, która sprawowałaby funkcję kontrolną w kwestii działań organizacji proobronnych?

Opracowanie własne na podstawie badań „Rola organizacji proobronnych w kształtowaniu obronności państwa”; kierownik badań: Luiza Trzcińska.

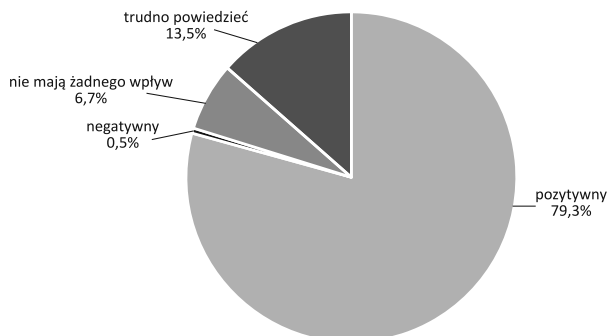
Zdecydowana większość respondentów uważa, że organizacje proobronne mają pozytywny wpływ na obronność państwa (wykres 5). Według 6,7% nie mają one żadnego wpływu. Natomiast zaledwie 0,5% deklaruje, że mają one wpływ negatywny. Szansy na zwiększenie tego udziału można upatrywać w możliwościach współpracy z siłami zbrojnymi. Obecnie „zauważalny jest rozwój współpracy organizacji pozarządowych z poszczególnymi jednostkami wojskowymi, przy czym konieczne jest większe rozpoznanie przez siły zbrojne potencjału tych organizacji oraz traktowanie ich jako partnerów w wykonywaniu wspólnych zadań obronnych, w tym przygotowania rezerw osobowych SZ RP”¹⁴.

¹³ Najwyższa Izba Kontroli, *Informacja o wynikach kontroli. Współpraca Ministerstwa Obrony Narodowej z organizacjami proobronnymi*, nr ewid. 189/2018/P17037/KON – 15 V 2020.

¹⁴ T. Kośmider, K. Gąsiorek, *Organizacje proobronne w tworzeniu społecznej bazy bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej polskiej. Zarys problemu*, [w:] *Kultura bezpieczeństwa. Potrzeby i warunki*

Wykres 5. Ocena wpływu organizacji proobronnych na obronność państwa

Jaki wpływ na obronność państwa mają organizacje proobronne?

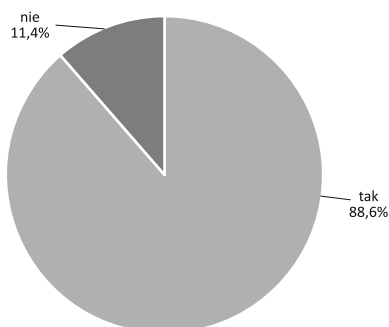

Opracowanie własne na podstawie badań „Rola organizacji proobronnych w kształtowaniu obronności państwa”; kierownik badań: Luiza Trzcńska.

Wyniki odpowiedzi na kolejne pytanie jednoznacznie wskazują, że według ankietowanych organizacje pozarządowe mogą stanowić istotne wsparcie dla sił zbrojnych (wykres 6). Należałoby jednak wziąć pod uwagę, że część spośród członków to młodzi mężczyźni, którzy w sytuacji konfliktu bądź wojny zostaną powołani do służby w siłach zbrojnych. Wtedy w strukturach organizacji zostaną nastolatki, którzy bez dowódcy nie będą w stanie wykonać niezbędnych działań. Należałoby się zatem skupić na szkoleniu młodzieży w takich obszarach jak ewakuacja czy pierwsza pomoc.

Wykres 6. Ocena dotycząca wsparcia organizacji proobronnych dla Sił Zbrojnych w wypadku konfliktu zbrojnego

Czy Pana/Pani zdaniem w wypadku konfliktu zbrojnego organizacje proobronne mogą stanowić wsparcie dla Sił Zbrojnych?

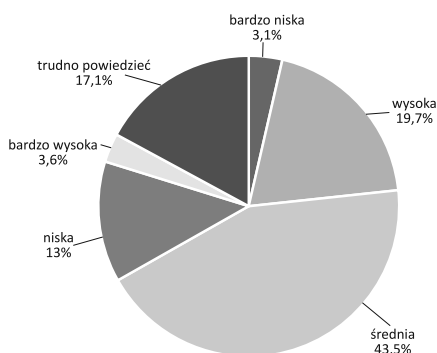

Opracowanie własne na podstawie badań „Rola organizacji proobronnych w kształtowaniu obronności państwa”; kierownik badań: Luiza Trzcińska.

Spośród ankietowanych 43,5% uważa, że zdolność bojowa organizacji jest na poziomie średnim (wykres 7). Zaledwie 3,6% ocenia zdolność na poziomie bardzo wysokim, natomiast 3,1% na bardzo niskim. Może to wynikać z różnic w wyposażeniu poszczególnych organizacji, co jest spowodowane różnicami w sposobie finansowania czy działania poszczególnych formacji.

Wykres 7. Ocena dotycząca zdolności bojowych organizacji proobronnych

Jak ocenia Pan/Pani zdolność bojową organizacji proobronnych?

Opracowanie własne na podstawie badań „Rola organizacji proobronnych w kształtowaniu obronności państwa”; kierownik badań: Luiza Trzcińska.

Organizacje proobronne we współpracy z samorządem terytorialnym

Aktywność organizacji proobronnych widoczna jest zwłaszcza w przestrzeni lokalnej. Obszar ten jest zarządzany i kontrolowany przez samorządy terytorialne – w szczególności gminne i powiatowe, którym przypadło w udziale uczestniczyć również w systemie obronnym. Ich rola polega na pośredniczeniu między ludnością a potrzebami militarnymi państwa. Oto samorządy pozyskują cywilne zasoby materialne (np. sprzęt, pojazdy) i siłę roboczą w postaci świadczeń rzeczowych i osobowych. Ustalają też miejsce pobytu poszczególnych obywateli i umożliwiają dostarczanie im istotnych przesylek i wiadomości związanych ze sprawami militarnymi (np. za pośrednictwem akcji kurierskiej). Ponadto pomagają organizować obronę cywilną, uczestniczą w systemie zarządzania kryzysowego i współdziałają z służbami w zakresie zapewniania bezpieczeństwa wewnętrznego. Wreszcie samorządy organizują wydarzenia upamiętniające ważne wydarzenia historyczne, nie tylko istotne ze względu na tożsamość narodową, ale również przypominające o obowiązkach obywateli wobec państwa. W ramach tych zadań szczególne wsparcie dla instytucji publicznych stanowi tzw. trzeci sektor, w szczególności zaś organizacje proobronne.

Powyższe założenia potwierdzają częściowo wyniki projektu badawczego pt. „Komponent cywilny w systemie obronnym Polski. Ujęcie społeczne w wymiarze lokalnym”, o którym wspomniano we wstępie niniejszego wywodu. W grupie badanych respondentów reprezentujących wydziały ds. bezpieczeństwa i obronności mazowieckich gmin oraz powiatów ponad połowa (58%) przyznała, że współpracowała z organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji powierzonych im zadań. Co piąta jednostka (22%) współdziała z nimi z częstotliwością jednego wydarzenia rocznie, kolejne 28% miało taką relację kilka razy w roku, 8% zaś kooperowało co najmniej raz w miesiącu. Jednakże 42% specjalistów ds. bezpieczeństwa w samorządach wskazało całkowity brak współpracy z podmiotami trzeciego sektora. Zatem udział organizacji pozarządowych (w tym proobronnych) w systemie obronnym na poziomie lokalnym występuje, ale zdaje się nie być w pełni wykorzystywany.

Wykres 8. Współpraca z organizacjami pozarządowymi podczas realizacji działań

Opracowanie własne na podstawie badań „Komponent cywilny w systemie obronnym Polski. Ujęcie społeczne w wymiarze lokalnym”; kierownik badań: Jakub Adamkiewicz.

Uczestnictwo NGO w lokalnych podsystemach bezpieczeństwa jest ograniczone zwykle do kilku wybranych typów podmiotów. Niemal wszystkie samorządy, które zadeklarowały współpracę z organizacjami pozarządowymi w zakresie obronności, wskazały partnerstwo z Ochotniczymi Strażami Pożarnymi (96%). Względnie ważnymi podmiotami trzeciego sektora współdziałającymi z urzędami gminnymi i powiatowymi w kwestiach bezpieczeństwa są również związki harcerskie (21%) oraz organizacje kościelne (15%). Udział pozostałych rodzajów organizacji jest zwykle żaden lub marginalny – zaliczają się tu organizacje charytatywne (6%), zrzeszenia studenckie (4%), WOPR, organizacje zajmujące się ochroną zwierząt i grupy rekonstrukcyjne (w kategorii inne organizacje proobronne – 6%, patrz wykres 9 poniżej). Skromny udział niewielkich podmiotów pozarządowych w kooperatywie z samorządami wynika być może z braku wzajemnej woli współpracy. Organizacje proobronne chętnie uczestniczą w ćwiczeniach przygotowywanych przez np. powiaty, ale czynią to z innych względów, niż oczekiwaliby organizatorzy. Dostrzegalna jest zatem odmiennność dążeń i celów samorządów i oraz NGO-ów. W wywiadach przeprowadzonych ze specjalistami ds. obronności w powiatach pojawił się argument jednego z respondentów dotyczący organizacji proobronnych – ażeby „bawili się w wojsko, ale wojsko niech się zajmie

swoimi sprawami. Podczas działań wojennych będzie jeden, który będzie dowodził, a osobami, które są jakoś tam przeszkolone, nie wiem, czy można dowodzić”¹⁵.

Wykres 9. Częstotliwość współpracy z poszczególnymi rodzajami organizacji pozarządowych podczas realizacji działań

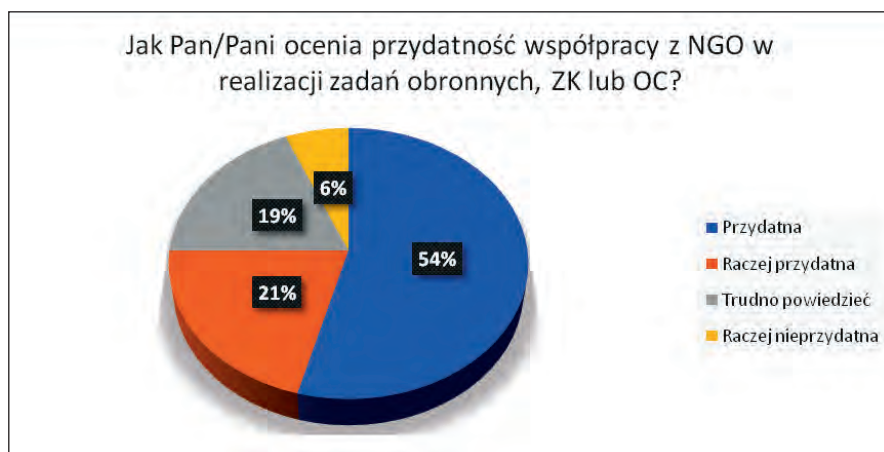

Opracowanie własne na podstawie badań „Komponent cywilny w systemie obronnym Polski. Ujęcie społeczne w wymiarze lokalnym”; kierownik badań: Jakub Adamkiewicz.

Współpraca z sektorem pozarządowym – gdy już ma miejsce – oceniana jest bardzo pozytywnie. Większość urzędników samorządu gminnego pozostających w partnerskich relacjach z organizacjami społecznymi w zakresie obronności i bezpieczeństwa wyznaje, iż jest to przydatne (54%) lub raczej przydatne (21%) wsparcie. Co piąty (19%) z badanych specjalistów nie potrafił jednak ocenić skuteczności kooperatywy z takimi podmiotami, a według opinii 6% ankietowanych współpraca ta wręcz nie daje oczekiwanych pozytywnych efektów (wykres 10).

¹⁵ J. Adamkiewicz, *Spoleczne otoczenie systemu obronności*, [w:] *Samorząd terytorialny w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej*, red. Z. Trejnis, J. Adamkiewicz, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, *Securitas et Societas*.

Wykres 10. Ocena przydatności współpracy organizacji pozarządowych w realizacji zadań obronnych

Opracowanie własne na podstawie badań „Komponent cywilny w systemie obronnym Polski. Ujęcie społeczne w wymiarze lokalnym”; kierownik badań: Jakub Adamkiewicz.

Przedstawione dane wskazują, że w organizacjach pozarządowych o proobronnym charakterze istnieje pewien możliwy do wykorzystania potencjał wsparcia dla samorządu terytorialnego. Podmioty z trzeciego sektora reprezentują bowiem grupy zaangażowanych społecznie obywateli o zainteresowaniach specyficznych, jednakże prowadzących do osiągnięcia umiejętności przydatnych w kontekście zapewniania bezpieczeństwa. Osoby te chętnie wspierają lokalne społeczności, ale też i państwo. Może zatem warto poszukać jakiejś formuły współdziałania, która umożliwiłaby zbudowanie wzajemnego zaufania pomiędzy samorządem i organizacjami proobronnymi.

Podsumowanie

W systemie obronnym niewątpliwie jest przestrzeń dla organizacji pozarządowych, które w innych segmentach organizacji państwa skutecznie aktywizują czynnik społeczny. Przedstawiciele tych organizacji chętnie angażują się w działania na rzecz bezpieczeństwa państwa, mając silną wiarę we własny potencjał. W praktyce jednak często nie potrafią nawiązać skutecznej współpracy, czy to z siłami zbrojnymi, czy z innymi organami administracji państwowej. W dużej mierze wynika to z braku zainteresowania ze strony instytucji państwa. Istnieją nieliczne programy dofinansowania czy ukierun-

kowania działań organizacji proobronnych. Armia w niewielkim zakresie podejmuje działania na rzecz koordynacji aktywności trzeciego sektora, czy to w postaci upadłej inicjatywy Federacji Organizacji Proobronnych, czy za pośrednictwem utworzonego niedawno Biura do Spraw Proobronnych. Są to jednak działania o trzeciorzędnym znaczeniu dla dowództwa wojskowego. Współpraca organizacji pozarządowych skupionych na tematyce bezpieczeństwa z samorządami terytorialnymi również jest nieefektywna. Tam bowiem, choć kooperacja taka jest ceniona i względnie częsta, to jedynie z kilkoma wyselekcjonowanymi typami podmiotów trzeciego sektora. Są to przede wszystkim związki harcerskie oraz nade wszystko Ochotnicze Straże Pożarne, mające silne tradycje współpracy z lokalnymi władzami. Pozostałe rodzaje organizacji proobronnych rzadko współdziałają z instytucjami publicznymi. Jednak wina leży nie tylko po stronie przedstawicieli państwa, ale również samych zainteresowanych. Przedstawiciele organizacji proobronnych także nie potrafią zaproponować skutecznego modelu kooperacji. Chętnie natomiast przyjmowałyby środki finansowe na realizację samodzielnych inicjatyw, unikając kontroli ze strony instytucji państwowych. Tak dochodzimy do sytuacji obecnej – impasu, w którym każda ze stron dostrzega sens współpracy, ale żadna nie podejmuje działań prowadzących do jej pełnego zawiązania. Tymczasem z perspektywy obronności państwa korzyść wynikałaby przede wszystkim z systemowego wpisywania organizacji pozarządowych w instytucje bezpieczeństwa.

Bibliografia

- Adamkiewicz J., *Społeczne otoczenie systemu obronności*, [w:] *Samorząd terytorialny w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej*, red. Z. Trejnis, J. Adamkiewicz, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, *Securitas et Societas*.
- FIA, *Statut stowarzyszenia*, [on-line:] <https://fia.com.pl/statut-stowarzyszenia-fia>.
- Kośmider T., Gąsiorek K., *Organizacje proobronne w tworzeniu społecznej bazy bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej polskiej. Zarys problemu*, [w:] *Kultura bezpieczeństwa. Potrzeby i uwarunkowania*, red. S. Jaczyński, J. Kunikowski, t. 1, Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa – Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, Siedlce 2016.
- Najwyższa Izba Kontroli, *Informacja o wynikach kontroli. Współpraca Ministerstwa Obrony Narodowej z organizacjami proobronnymi*, nr ewid. 189/2018/P17037/KON.
- Organizacje społeczne obronne*, [w:] *Leksykon wiedzy wojskowej*, red. M. Laprus, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1979.
- Paszyn M., Kordowski M., Zalewski W., *Koncepcja Obrony Terytorialnej RP*, Warszawa 2016.
- Skrabacz A., *Organizacje proobronne, w tym paramilitarne, w systemie bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy, Bezpieczeństwo Polski*, t. 3: *Organizacje paramilitarne we współczesnym świecie*, red. A. Szwed-Walczak, Ł. Lewkowicz, Ł. Jędrzejewski, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016.

- Socha P., *Rola organizacji paramilitarnych w systemie obronnym kraju*, [on-line:] <http://sjsiedlce.pl/artykuly/inne/rola-organizacji-paramilitarnych-w-systemie-obronnym-kraju>.
- Soloch P., Żurawski vel Grajewski P., Dryblak Ł., *Organizacje proobronne w systemie bezpieczeństwa państwa. Charakterystyki wybranych armii państw europejskich na tle armii polskiej*, Instytut Sobieskiego, Warszawa 2015.
- Statut ZHR uchwalony przez I Walny Zjazd w dniach 1-2 kwietnia 1989 r.*, [on-line:] https://www.zhr.pl/wp-content/uploads/2020/03/ZHR_statut_2018.pdf.
- Statut Związku Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej*, [on-line:] <http://www.zosprp.pl/files/prawo/ZOSP.Statut2016.scan.pdf>.
- Wykaz certyfikowanych organizacji pozarządowych o charakterze proobrońnym*, 28.08.2018 r., [on-line:] <https://dane.gov.pl/dataset/1186/resource/216/table>.
- Zakończone postępowania – rok: 2018*, [on-line:] <http://archiwum2019-bip.mon.gov.pl/ogloszenia/otwarte-konkursy-ofert/zakonczone-postepowania-102548/2018>.

Książka dotyczy problematyki bezpieczeństwa narodowego, analizowanego przez pryzmat systemów, z uwzględnieniem wymiaru lokalnego i państwowego. To zbiór kilkunastu artykułów naukowych, przygotowanych przez specjalistów prowadzących badania w zakresie współczesnego bezpieczeństwa państwa. W publikacji zostały przedstawione najnowsze wyniki badań, dotyczące zróżnicowanych czynników wpływających na zagadnienia bezpieczeństwa, zarówno na poziomie lokalnym, jak i ogólnym systemu bezpieczeństwa narodowego.

<https://akademicka.pl>

